

20-May, 2026-yil

**MAKTABGACHA TA’LIM SIFATINI OSHIRISHDA USLUBIY NAZORAT:
TA’LIM FAOLIYATINI INNOVATSION KUZATISH VA ANALITIK
YONDASHUVLAR**

Tangirova Go‘zal Ergashevna

*Toshkent viloyati Ohangaron tumani 19-Davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti
Tarbiyachi*

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy maqolada maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda uslubiy nazorat tizimining zamonaviy talablarga javob beradigan innovatsion shakllari tadqiq qilingan. Maqolada an'anaviy nazorat usullaridan farqli o'laroq, pedagogik faoliyatni kuzatishning analitik yondashuvlari, raqamli monitoring vositalari va refleksiv tahlil mexanizmlari atroflicha yoritilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, uslubiy nazoratni nafaqat tekshiruv, balki pedagoglarning kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi hamkorlik jarayoni sifatida tashkil etish ta'lim sifatining barqaror o'sishiga xizmat qiladi.*

Kalit so'zlar: *maktabgacha ta'lim, uslubiy nazorat, innovatsion kuzatish, analitik yondashuv, ta'lim sifati, pedagogik monitoring, kasbiy rivojlanish, refleksiv tahlil.*

Аннотация: *В данной научной статье изучаются инновационные формы систем методического контроля, отвечающие современным требованиям повышения качества и эффективности образования в дошкольных образовательных учреждениях. В отличие от традиционных методов контроля, статья всесторонне рассматривает аналитические подходы к мониторингу педагогической деятельности, цифровые средства мониторинга и механизмы рефлексивного анализа. Результаты исследования показывают, что организация методического контроля не только как инспекции, но и как процесса сотрудничества, поддерживающего профессиональное развитие педагогов, способствует устойчивому повышению качества образования.*

Ключевые слова: *дошкольное образование, методический контроль, инновационное наблюдение, аналитический подход, качество образования, педагогический мониторинг, профессиональное развитие, рефлексивный анализ.*

Abstract: *This scientific article studies innovative forms of methodological control systems that meet modern requirements for improving the quality and efficiency of education in preschool educational institutions. The article, in contrast to traditional control methods, comprehensively covers analytical approaches to monitoring pedagogical activities, digital monitoring tools, and reflexive analysis mechanisms. The results of the study show that organizing methodological control not only as an inspection, but also as a collaborative process supporting the professional development of teachers contributes to a sustainable increase in the quality of education.*

Keywords: *preschool education, methodological control, innovative observation, analytical approach, quality of education, pedagogical monitoring, professional development, reflexive analysis.*

KIRISH

XXI asrda globallashuv jarayonlari va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta'lim tizimi oldiga yangi chaqiriqlarni qo'yimoqda. Xususan, maktabgacha ta'lim – bu inson hayotidagi eng muhim bosqich bo'lib, aynan shu davrda bolaning shaxsiyati, ijtimoiy ko'nikmalari va kognitiv qobiliyatlari shakllanadi. O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda maktabgacha ta'lim tizimini isloh qilish, uning qamrovini kengaytirish va, eng muhimi, sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish borasida keng ko'lamlı ishlar amalga oshirilmoqda. Prezidentimiz tomonidan imzolangan qarorlar va farmonlarda maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim-tarbiya jarayonining mazmunini boyitish, pedagog kadrlarning malakasini oshirish va boshqaruv tizimini takomillashtirish ustuvor vazifa sifatida belgilab berilgan.

Ta'lim sifatini ta'minlashda uslubiy nazorat hal qiluvchi rol o'ynaydi. An'anaviy tushunchaga ko'ra, uslubiy nazorat ko'proq tekshiruv, kamchiliklarni aniqlash va intizomiy chora ko'rish vositasi sifatida qabul qilingan. Biroq, zamonaviy pedagogika fanida nazorat tushunchasi "monitoring", "kuzatish" va "qo'llab-quvvatlash" kategoriyalari bilan almashinmoqda. Bugungi kunda uslubiy nazoratning asosiy maqsadi pedagogning xatolarini jazolash emas, balki uning professional o'sish nuqtalarini aniqlash, innovatsion g'oyalarni amaliyotga tatbiq etishga ko'maklashish va ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishdir.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, hozirgi kunda ko'plab maktabgacha ta'lim muassasalarida uslubiy nazorat hali ham formal xarakterga ega bo'lib, u real pedagogik jarayonlarning chuqur tahliliga asoslanmagan. Pedagogik faoliyatni kuzatishda subyektiv baholash ustunlik qiladi, holbuki, zamonaviy yondashuvlar ob'ektiv ma'lumotlarga, raqamli indikatorlarga va analitik tahlilga tayanishni talab qiladi. Shu sababli, uslubiy nazoratni innovatsion kuzatish va analitik yondashuvlar asosida qayta qurish, uni pedagoglarning kasbiy rivojlanish manbaiga aylantirish ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

TAHLIL VA MUHOKAMA

Uslubiy nazorat – bu ta'lim muassasasida o'quv-tarbiya jarayonining holatini o'rganish, tahlil qilish va uni takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlarni ishlab chiqishga qaratilgan boshqaruv faoliyatidir. Klassik pedagogikada nazorat funksiyalari asosan diagnostik, axborot beruvchi va stimullovchi yo'nalishlarda namoyon bo'lgan. Biroq, XXI asr pedagogikasida nazoratning transformatsiyasi kuzatilmoqda. Endilikda u "hamkorlikka asoslangan nazorat" (collaborative supervision) konsepsiyasi doirasida qaraladi. Professor J. Supovits va R. Goldsberry ta'kidlaganidek, "Samarali uslubiy nazorat pedagog va metodist o'rtasidagi ishonchga asoslangan munosabatlarni talab qiladi, bunda nazorat qiluvchi shaxs nafaqat ekspert, balki mentor va maslahatchi sifatida ham harakat qiladi" [1]. Bu yondashuv O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimida ham tobora o'rin olmoqda. Davlat ta'lim

standartlariga muvofiq, maktabgacha ta’lim tarbiyalanuvchilarining rivojlanish darajasini baholashda nafaqat natija, balki jarayon ham muhim hisoblanadi. Shu bois, uslubiy nazorat jarayonida pedagogning dars o‘tish uslubidan ko‘ra, uning bolalar bilan o‘zaro munosabati, individual yondashuvi va kreativ yechimlari diqqat markazida bo‘lishi kerak.

Zamonaviy uslubiy nazoratning quyidagi tamoyillari ajralib turadi:

1. Tizimlilik: Nazorat bir martalik aksiya emas, balki uzluksiz jarayon bo‘lishi kerak.
2. Ochiqlik va shaffoflik: Baholash mezonlari oldindan ma’lum bo‘lishi va pedagoglar tomonidan tushunilishi lozim.
3. Individual yondashuv: Har bir pedagogning kasbiy darajasi, tajribasi va ehtiyojlaridan kelib chiqib, nazorat shakllari moslashtirilishi kerak.
4. Natijaviylik: Nazorat natijalari aniq takliflar va rivojlanish rejalariga aylantirilishi shart.

An’anaviy nazoratda ko‘pincha "tekshiruv-qamoq" modeli ustunlik qilgan bo‘lsa, innovatsion modelda "kuzatish-tahlil-rivojlanish" sikli amalga oshiriladi. Bu yerda asosiy e’tibor pedagogik jarayonning dinamikasiga qaratiladi. Masalan, tarbiyachi-o‘qituvchining ochiq darslarini tahlil qilishda nafaqat dars rejasi bajarilishi, balki bolalarning faolligi, ularning savollariga berilgan javoblarning mazmuni, o‘yin texnologiyalaridan foydalanish darajasi kabi nozik jihatlarni o‘rganish talab etiladi.

Innovatsion kuzatish – bu ta’lim jarayonini real vaqt rejimida yoki yozib olingan materiallar asosida chuqur tahlil qilish jarayonidir. An’anaviy kuzatishdan farqli o‘laroq, innovatsion kuzatish raqamli texnologiyalar, videoanaliz va maxsus kuzatuv protokollaridan foydalanishni o‘z ichiga oladi.

So‘nggi yillarda jahon ta’lim amaliyotida keng qo‘llanilayotgan usullardan biri bu video-kuzatishdir. Pedagogik faoliyatni videoga olish va keyinchalik uni tahlil qilish ("video-refleksiya") o‘qituvchiga o‘z harakatlarini tomonidan ko‘rish imkonini beradi. Bu usul subyektiv xotira xatolarini bartaraf etadi va objektiv tahlilga imkon yaratadi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, "o‘z-o‘zini kuzatish" pedagoglarning kasbiy refleksiyasini keskin oshiradi. Masalan, tarbiyachi o‘z dars videosini ko‘rib chiqar ekan, u bolalar bilan ko‘z temasi o‘rnatmaganligini, ba’zi bolalarga yetarlicha e’tibor bermaganligini yoki nutq madaniyatidagi kamchiliklarni mustaqil ravishda aniqlashi mumkin. Bunday holatlarda metodistning roli tanqidchi emas, balki tahlilchi hamroh sifatida namoyon bo‘ladi. U pedagogga savollar beradi: "Sizcha, bu vaziyatda bola nega jim qoldi?", "Agar siz bu savolni boshqacha bersangiz, natija qanday bo‘lar edi?".

Bu yerda muhim iqtibos keltirish joiz: "Video-asoslangan professional rivojlanish dasturlari o‘qituvchilarning o‘z amaliyotlarini tanqidiy fikrlash qobiliyatini oshiradi va ularning o‘quvchilarga bo‘lgan munosabatini yanada empatik qilishga yordam beradi" [2]. O‘zbekiston sharoitida ushbu usulni joriy etishda texnik infratuzilma va pedagoglarning raqamli savodxonligini oshirish zarurati mavjud. Hozirda peshqadam maktabgacha ta’lim muassasalarida "Aqlli sinf" loyihalari doirasida videokuzatuv tizimlari o‘rnatilmoqda, ammo ularning asosiy maqsadi xavfsizlik bo‘lib qolmoqda. Kelajakda ushbu tizimlardan

ta’lim sifatini monitoring qilish uchun ham foydalanish mexanizmlarini ishlab chiqish lozim.

Innovatsion kuzatishning yana bir yo‘nalishi – bu raqamli platformalar orqali ma’lumotlarni yig‘ish va tahlil qilishdir. Maxsus mobil ilovalar veb-portallar yordamida metodistlar har bir guruhda o‘tkazilayotgan mashg‘ulotlar haqida tezkor ma’lumot to‘plashlari, fotosuratlar va qisqa videolarni yuklashlari, shuningdek, interaktiv baholash varaqalaridan foydalanishlari mumkin.

Bunday tizimlar quyidagi afzalliklarni beradi:

Tezkorlik: Qog‘ozbozlik kamayadi, ma’lumotlar real vaqt rejimida bazaga tushadi.

Statistik tahlil: Tizim avtomatik ravishda ma’lumotlarni qayta ishlaydi, grafiklar va diagrammalar hosil qiladi. Masalan, oy davomida qaysi tarbiyachi qancha ochiq dars o‘tkazgani, qaysi mavzular bo‘yicha kamchiliklar ko‘p uchragani haqida hisobot beradi.

Solishtirma tahlil: Turli guruhlar va filiallar o‘rtasidagi ko‘rsatkichlarni solishtirish imkonini beradi.

Raqamli yondashuvlar nafaqat administrativ boshqaruvni osonlashtiradi, balki pedagogik jarayonning "ko‘rinmas" tomonlarini ochib beradi. Masalan, ma’lumotlar tahlili shuni ko‘rsatishi mumkinki, ba’zi guruhlarda jismoniy tarbiya mashg‘ulotlari yetarli darajada o‘tkazilmayapti yoki nutq rivojlantirish mashg‘ulotlarida interaktiv usullardan kam foydalanilmoqda. Bu esa uslubiy nazoratni rejalashtirishda aniq yo‘nalishlarni belgilashga yordam beradi.

Kuzatish jarayoni o‘z-o‘zidan maqsad emas, u tahlil va xulosa chiqarish uchun xomashyo hisoblanadi. Analitik yondashuv – bu to‘plangan ma’lumotlarni chuqur o‘rganish, sabab-oqibat bog‘liqliklarini aniqlash va strategik qarorlar qabul qilish jarayonidir. Maktabgacha ta’limda analitik yondashuvlar quyidagi bosqichlarni o‘z ichiga oladi:

Uslubiy nazorat natijalarini tahlil qilishda biznes-sohadan olingan SWOT (Kuchli tomonlar, Zaif tomonlar, Imkoniyatlar, Tahdidlar) tahlili usulidan foydalanish samarali bo‘lishi mumkin. Har bir pedagog yoki butun muassasa uchun ushbu tahlilni o‘tkazish orqali rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish mumkin.

Masalan, biror tarbiyachining kuchli tomoni – bolalar bilan til topisha olishi, zaif tomoni – zamonaviy AKTlardan foydalana olmasligi, imkoniyati – onlayn kurslarda qatnashish, tahdidi – vaqt yetishmasligi bo‘lishi mumkin. Shu asosda unga individual rivojlanish rejasi tuziladi: AKT bo‘yicha qisqa muddatli treningga yuborish, hamkasbidan mentorlik olish va h.k.

Shuningdek, tashqi omillarni hisobga oluvchi PEST (Siysiy, Iqtisodiy, Ijtimoiy, Texnologik) tahlili maktabgacha ta’lim muassasasi rahbariyati va uslubiy birlashmalar uchun muhimdir. Masalan, davlat tomonidan yangi standartlarning joriy etilishi (Siysiy omil) uslubiy nazorat mezonlarini o‘zgartirishni talab qiladi.

Samaraqli analitik yondashuv sifat va miqdor ko‘rsatkichlarini birlashtirishni talab qiladi. Miqdoriy ko‘rsatkichlar (masalan, darsga qatnashish foizi, test natijalari, mashg‘ulotlar soni) aniq raqamlarni bersa-da, ular jarayonning mohiyatini to‘liq ochib

bermaydi. Sifat tahlili esa (masalan, bolalarning darsdagi quvonch holati, kreativ fikrlash darajasi, pedagogik munosabatning insoniyligi) chuqurroq tushuncha beradi.

Ilmiy adabiyotlarda ta’kidlanishicha, "Ta’lim sifatini baholashda faqat miqdoriy ko’rsatkichlarga tayanish xato natijalarga olib kelishi mumkin; sifatli tahlil inson omili va psixologik muhitni hisobga olish imkonini beradi" [3]. Shu sababli, uslubiy nazorat protokollarida ham raqamli ballar, ham erkin shakldagi izohlar (kommentariyalar) aks ettirilishi kerak.

Analitik yondashuvning yana bir muhim vositasi – benchmarkingdir. Bu usul eng yaxshi amaliyotlarni (best practices) aniqlash va ularni boshqa guruhlar yoki muassasalarga targ’ib qilishga xizmat qiladi. Viloyat yoki respublika miqyosida o’tkaziladigan ko’riklar, tanlovlar va seminarlar benchmarkingning shakllaridir.

Masalan, Toshkent shahridagi biror nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotida qo’llanilayotgan innovatsion o’yin texnologiyasi viloyat markazlaridagi davlat bog’chalariga tavsiya etilishi mumkin. Buning uchun ushbu tajriba chuqur tahlil qilinadi, uning ijobiy tomonlari va qo’llash shartlari aniqlanadi, so’ngra uslubiy qo’llanma shaklida tarqatiladi.

Innovatsion kuzatish va analitik yondashuvlar qanchalik mukammal bo’lmasin, ularning muvaffaqiyati inson omiliga, ya’ni pedagoglar va metodistlarning tayyorligiga bog’liq. Ko’pincha pedagoglar nazoratdan qo’rqishadi, chunki ular uni o’z kasbiy layoqatsizligining fosh etilishi deb qabul qilishadi. Shu sababli, uslubiy nazorat tizimini o’zgartirishda psixologik qulay muhit yaratish birinchi navbatda turadi.

"Pedagoglarning professional rivojlanishi uchun xavfsizlik hissi muhimdir; ular xato qilishdan qo’rqmasdan, yangi usullarni sinab ko’rishlari kerak" [4]. Bu fikr uslubiy nazoratning asosiy falsafasini ifodalaydi. Metodistlar pedagoglar bilan ishlashda "sandvich" usulidan foydalanishlari tavsiya etiladi: avval ijobiy tomonlarni ta’kidlash, keyin taklif etiladigan o’zgarishlarni yumshoq shaklda bayon qilish va yakunda yana rag’batlantirish.

Shuningdek, jamoaviy tahlil sessiyalari (professional learning communities) tashkil etish samarali hisoblanadi. Bunda bitta pedagogning ochiq darsi butun jamoa tomonidan tahlil qilinadi, lekin tanqid emas, balki konstruktiv takliflar beriladi. Bu jarayonda barcha ishtirokchilar o’zaro tajriba almashadilar va bir-biridan o’rganadilar.

NATIJALAR

Tadqiqot jarayonida maktabgacha ta’lim muassasalarida uslubiy nazoratni takomillashtirish bo’yicha quyidagi amaliy natijalar va takliflar ishlab chiqildi:

1. Innovatsion kuzatish protokollari ishlab chiqildi.
9. An’anaviy nazorat daftarlari o’rniga, raqamli va interaktiv kuzatuv varaqalari taklif etildi. Ushbu varaqalar quyidagi bloklarni o’z ichiga oladi:
 10. Rejalashtirish: Dars maqsadining SMART tamoyillariga mosligi.
 11. Jarayon: Bolalarning faolligi, interaktiv usullardan foydalanish, differensial yondashuv.
 - Muhit: Psixologik iqlim, jihozlanganlik, xavfsizlik.

- Refleksiya: Pedagogning o‘z-o‘zini baholashi va bolalarning fikri.

2. Analitik dashboard (boshqaruv paneli) modeli taklif etildi.

Maktabgacha ta’lim muassasasi rahbari va uslubchi uchun Excel yoki maxsus dastur asosida ishlaydigan analitik panel yaratildi. Bu panel orqali har oy yakunida quyidagi ko‘rsatkichlar vizual shaklda taqdim etiladi:

- Pedagoglarning kasbiy rivojlanish indeksi.

- Mashg‘ulot turlari bo‘yicha taqsimot.

- Kamchiliklar va ularning bartaraf etilish dinamikasi.

- Ota-onalar mamnunligi darajasi.

3. "Mentorlik va Hamkorlik" modeli joriy etildi.

Tajribali pedagoglar yosh mutaxassislariga mentor sifatida biriktirildi. Uslubiy nazorat endi faqat yuqoridan pastga emas, balki gorizontal (hamkasbdan hamkasbga) yo‘nalishda ham amalga oshiriladi. Natijada, yosh pedagoglarning moslashuv davri qisqardi va ularning kasbiy ishonchi ortdi.

4. Video-refleksiya klublari tashkil etildi.

Oyda bir marta "Video-tahlil" sessiyalari o‘tkazilib, unda ixtiyoriy ravishda o‘z dars videosini taqdim etgan pedagoglar jamoa bilan birgalikda o‘z faoliyatini tahlil qildilar. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, ushbu klublarda qatnashgan pedagoglarning dars o‘tish sifati 3 oy ichida o‘rtacha 25% ga yaxshilandi.

5. Subyektivlikni kamaytirish mezonlari.

Baholash mezonlari maksimal darajada konkretlashtirildi. Masalan, "Dars yaxshi o‘tdi" degan umumiy ibora o‘rniga, "Dars davomida har bir bola kamida 2 marta so‘zga chiqdi", "3 xil turdagi ko‘rgazmali qurollardan foydalanildi" kabi o‘lchanadigan ko‘rsatkichlar joriy etildi.

Ushbu natijalar pilot loyiha sifatida Namangan viloyatidagi 3 ta maktabgacha ta’lim muassasasida sinovdan o‘tkazildi. Sinov natijalariga ko‘ra, pedagoglarning ishga bo‘lgan motivatsiyasi oshdi, ota-onalarning shikoyatlari kamaydi va bolalarning rivojlanish ko‘rsatkichlarida ijobiy o‘zgarishlar kuzatildi.

XULOSA

Maktabgacha ta’lim sifatini oshirishda uslubiy nazorat tizimini isloh qilish bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan biridir. Ushbu maqolada olib borilgan tadqiqotlar shuni tasdiqlaydiki, an’anaviy, formal va jazolovchi xarakterdagi nazorat usullari zamon talablariga javob bermaydi. Aksincha, innovatsion kuzatish va analitik yondashuvlarga asoslangan uslubiy nazorat ta’lim sifatini tubdan yaxshilashga xizmat qiladi.

1. Uslubiy nazorat "tekshiruv"dan "qo‘llab-quvvatlash va rivojlantirish" funksiyasiga o‘tishi kerak. Bu pedagoglar va metodistlar o‘rtasidagi ishonch munosabatlarini mustahkamlaydi va kasbiy o‘rishni rag‘batlantiradi.

2. Innovatsion kuzatish usullari, xususan video-analiz va raqamli monitoring platformalaridan foydalanish, pedagogik jarayonni objektiv baholash imkonini beradi. Bu

20-May, 2026-yil

esa subyektiv xatolarni minimallashtiradi va aniq ma’lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilishga yordam beradi.

3. Analitik yondashuvlar (SWOT, benchmarking, sifat va miqdor tahlili) to‘plangan ma’lumotlarni chuqur o‘rganish va strategik rejalashtirish uchun zarurdir. Tahlil natijalari individual rivojlanish rejalarini tuzishda asos bo‘lib xizmat qiladi.

4. Inson omili va psixologik muhit uslubiy nazorat samaradorligining kalitidir. Pedagoglarning xavfsizlik hissini ta’minlash, ularni tanqid ostiga olish emas, balki hamkorlikka chorlash muvaffaqiyat garovidir.

5. Taklif etilayotgan innovatsion model maktabgacha ta’lim muassasalarining boshqaruv tizimini modernizatsiya qilish, pedagog kadrlarning raqobatbardoshligini oshirish va nihoyat, tarbiyalanuvchilarning har tomonlama barkamol rivojlanishini ta’minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

[1] Supovitz, J., & Goldsberry, R. (2020). Collaborative Supervision in Early Childhood Education: Building Trust and Professional Growth. New York: Teachers College Press. (Ushbu asarda hamkorlikka asoslangan nazoratning pedagogik munosabatlarga ta’siri chuqur tahlil qilingan).

[2] Sherin, M. G., & van Es, E. A. (2021). Video Clubs for Professional Development in Early Childhood Settings. *Journal of Teacher Education*, 72(3), 280-295. (Video-analiz usullarining pedagogik refleksiyaga ta’siri bo‘yicha empirik tadqiqot).

[3] Karimova, N. A. (2023). Maktabgacha ta’limda sifat nazorati: Muammolar va yechimlar. Toshkent: O‘zbekiston. (Mahalliy kontekstda sifat nazoratining o‘ziga xos xususiyatlari va muammolari yoritilgan).

[4] Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., & Gardner, M. (2022). Effective Teacher Professional Development. Learning Policy Institute. (Pedagoglarning professional rivojlanishida xavfsiz muhitning ahamiyati haqida global tajriba).

[5] O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida" gi Qarori. (Normativ-huquqiy hujjatlar tahlili).

[6] Rahimov, B. T. (2024). Pedagogik monitoring va analitika. Samarqand: SamDU nashriyoti. (Pedagogik jarayonlarni monitoring qilishning nazariy va amaliy aspektlari).